

Misli i prijateljstva

Doba je pandemije. Živim on-line, dakle nisam sâm, a jesam. Svi smo na kušnji. Vrijeme je dubokog i temeljitog razmišljanja. Veleposlanik sam Republike Hrvatske u susjednoj Crnoj Gori. Od 1. svibnja trebala je ponovno biti uspostavljena zrakoplovna veza Zagreb-Podgorica, tri puta tjedno. Nažalost, odgođena je do daljnjega, uslijed opake pandemije. Ovdje u Podgorici rezidentnih je 13 veleposlanika članica Europske unije. Naravno, ovdje je i šef Delegacije Europske unije, veleposlanik Aivo Orav; Estonac, plav, visok, liberalan, pametan, vesele naravi i radišan. Naročito mi je drago što se njegovoj supruzi i njemu jako sviđaju hrvatske delicije. Sretni smo što ih ovdje, u susjednoj Crnoj Gori, ima u izobilju, a upravo Hrvati su jako ponosni na plodove svojih njiva. Hrvatska je usprkos povijesnim nedaćama razvila više prepoznatljivih robnih marki hrane. Prehrambena industrija ima vrlo dugu tradiciju, a mnoge hrvatske robne marke, starije su i od sto godina, što je omogućilo sustavan razvoj i postizanje iznimne kakvoće izgledom i okusom. Na početku krize, kada je zbog pandemije i početka pucanja lanaca opskrbe, Crnoj Gori bilo zapriječeno da neće iz tradicionalnih izvora više moći kupovati pšenično brašno, posebno me je obradovala vijest da veliki šleperi puni pšeničnog brašna i suncokretovog ulja putuju iz Hrvatske za Crnu Goru.

Mi rezidentni veleposlanici povezani smo u *WhatsApp* skupinu i s onima koji nerezidentno pokrivaju Crnu Goru iz drugih država. Doajen Diplomatskog zbora, Ferdinand Nagy, veleposlanik Rumunjske, potaknuo je stvaranje ove mreže, a on obnaša svoju dužnost u Crnoj Gori još od 2013. godine. Vrstan je tenisač, odličan kolega, pametan, analitičan, a nadasve veliki organizator. Uistinu možemo reći da svi zajedno izvrsno komuniciramo, dijelimo radost i brige. Isto tako, razmjenjujemo podatke, ubrzano pomažemo repatrijaciju građana Europske unije, zajednički lobiramo, šaljemo po koji glazbeni ili šaljivi prilog kako se nitko od nas ne bi osjećao sam i bespomoćan.

Svi su pouzdani, pravih ljudskih vrlina i srdačni u međusobnom komuniciranju. Karel Urban veleposlanik je Republike Češke, i kao svaki pravi Čeh posjeduje izniman češki humor poput Karela Čapeka – svojeg imenjaka, strpljiv je slušatelj. Talijanski kolega Luca Zelioli, odlikuje se talijanskim vrlinama šarmantnog i veselog kolege, načitanog s kojim u društvu dijelim mnoge teme. Obojica volimo Marka Pola. Artur Dmochowski, veleposlanik Poljske, brižan je otac dvoje male djece. Krasi ga poljski duh ozbiljnog intelektualca, poput likova iz romanâ Henryka Sienkiewicza. S njim često pohodim svetu misu na hrvatskom jeziku u novoj katoličkoj crkvi u Podgorici. Na mjestu, gdje je nekada bila jedina stara katolička crkva u Podgorici, nalazi se Muzički centar Crne Gore.

Malo tko od nas tako dobro poznaje Balkan kao veleposlanik Mađarske József Négyesi. Odličan je u svemu! Veleposlanica Bugarske je Meglena Ivanova Plugtschieva-Alexandrova, vrlo je obrazovana, ambiciozna, s velikim iskustvom u diplomaciji i politici. Slovenski kolega Gregor Presker susretljiv je kolega, iznimno je dobar poznavatelj prilika u Jugoistočnoj Europi, te s njim kao s čovjekom punim dobrih ideja ugodno razgovaramo. On i supruga tvore skladan diplomatski par. Veleposlanik Helenske Republike Panayotis Partsos, dobro je obrazovan, čvrstih je stavova koje ne skriva, uživam u njegovom društvu razgovarati o raznim

temama, sve od bitke u Termopilskom klancu do vječne teme - Europska Unija, da bi svoje rasprave oplemenili s čašom vina. Imao sam kratki razgovor s nedavno pridošlim novim veleposlanikom Slovačke Borisom Gandelom koji još nije predao vjerodajnice zbog ove krize. Sve vijesti o njemu pune su hvale. Imao bih puno probranih riječi reći i o našim drugim kolegama, veleposlanici SAD i ostalima, koji izvrsno predstavljaju svoje države koje nisu članice Europske unije. S njima se jednako dobro osjećam.

U ovoj situaciji samoizolacije razmišljam o svojim kolegicama i kolegama. Rijetkost je da su baš svi veleposlanici tako visokih odlika, a uistinu jesu. Sve ih dobro poznajem, dragi su mi, bliski su mi... Mislim o njima. Siguran sam da svi oni baštine i odlikuju se s četiri kardinalne, zapadne vrline. Razboriti su (*prudence*), kako bi bez mudrosti uopće postali diplomati? Mnogi će se priuipitati, treba li uopće diplomatima hrabrost (*courage*), ta nisu oni vojnici ili borci arene? Zar nije hrabrost ići po čitavom svijetu promičući svoju državu, često odvojeni od obitelji, ponekad i u samrtnoj opasnosti? Nema nijedan za kojeg se ne može reći da je umjeren, trijezan ili suzdržan (*temperance*). To je jedna od prepoznatljivih odlika osobe koja pripada kulturi zapadne uljudbe. Sigurno bi se oni iz istočne Azije mogli pobuniti jer se smatraju još suzdržaniji, ali o njima ovdje sada nije riječ.

Doduše, suzdržanost kod diplomata možda i nije poželjna kada promoviraju svoju državu, napose ako niste davno obnovili njezinu nezavisnost. Ja sam za to dobar primjer, uvijek sa strašću govorim o svojoj Hrvatskoj, tu sigurno nisam umjeren. Iako svi znaju za Francusku, moja draga i šarmantna prijateljica, veleposlanica Francuske, Christine Toudic s ponosom govori o svojoj državi i predstavlja se kao ponosna Francuskinja (*fier d'être Français*). Profinjena je to žena, uvijek sprema pomoći. Ima velika znanja, spremno ih dijeli. Svi do jednoga su pravdoljubivi (*justice*). Tu kod pravde, pada mi odmah napamet veleposlanica Austrije, Anna Janković – obrazovana, sofisticirana, lijepa, visoka žena, zastupa istančano pravedan odnos prema Crnoj Gori, moglo bi se reći da je fer i pravedna. Da je kojim slučajem profesorica, studenti bi je obožavali.

Bog je Crnu Goru obdario lijepim krajolicima. Planine joj se steru u oblake, kanjoni bistrih rijeka koje napajaju i Crno i Jadransko more su uistinu čarobni. Specifična je Crna Gora. Ima prijestolnicu - Cetinje i glavni grad - Podgoricu. Većina građevina u Podgorici su novijeg vremena. Najmonumentalnije su one što ih izgradiše njemački zarobljenici nakon Drugog svjetskog rata i novoizgrađeni velebni pravoslavni hram. Džamije se drže ali su malo zabačene, kao i cijela, za sada zanemarena, Stara Varoš, jedino lijepa i vitka Sahat kula iz Otomanskih vremena ponosno i visoko stoji. Ulice su široke, osim onih u Staroj Varoši i pokoja drugdje kako ju je tada dopalo. Podgorica je smještena u velikoj, ravnoj kotlini omeđenoj planinama s tri strane, četvrta se strana uranja u Skadarsko jezero. Samo je desetke metara nadmorske visine. Planinski lanac, s druge strane jezera, zaklanja Podgorici pogled na more i ne dopušta morskom povjetarcu da je rashladi noću kad udare ljetne žege. Hladna, modra Morača vijuga se sredinom grada, nekad, ne tako davno, tekla je krajnjim rubom Podgorice.

Malo iznad Podgorice s Moračom se spaja rijeka zelenkaste boje - Zeta. U blizini njihovog spajanja nalaze se ostatci stare, antičke Duklje. Namjerno ne reko da u Moraču utiče Zeta jer bi povrijedio osjećaje onih koji žive uz gornji tok Zete. Oni se generacijama bune tvrdeći da

se zapravo Morača ulijeva u Zetu, jer kažu da Zeta prinosi više vode od Morače, posebno ljeti kad Morača uplići. Tu bi po njima trebao biti kraj Morače, a Zeta u koju se ulila Morača bi onda trebala teći Podgoricom pa sve do Skadarskog jezera prolazeći kroz taj ravničarski, plodni kraj kojega i onako zovu Zeta. Nedavno sam tek doznao da se nedaleko od spoja ovih dviju rijeka, nizvodno Moračom, pokraj Vezirovog mosta, nekad jedinog u tom kraju preko kojeg se moglo kolima prijeći s jedne na drugu stranu Morače, prije nekih dva i pol stoljeća, nalazilo naselje pod imenom Hrvatska Stubica. Sjeverni predjeli Crne Gore izgledaju prelijepo. Crnogorsko primorje je prava ljepota, a tek Boka Kotorska, ona je istinski dragulj. U Boki živi meni najdraža-autohtona hrvatska zajednica, brojno malena, kulturno veličanstvena, žilava, neiskorjenjiva. Od milja ih zovem *Aboridžini Boke*.

U Crnoj Gori muškarci su visoki, zabavni, ponosni, uvijek spremni za business. Žene su nadprosječno visoke, neobično lijepe i pouzdane. Svi drže do sebe, uvijek su čisti, dotjerani. Izrazito su gostoljubivi, ponekad i pretjerano. U ovoj nevolji pandemije korona virusom institucije Crne Gore pokazale su visoku odgovornost, pouzdanost i maksimalnu suradnju. Kakvu su samo skrb pokazali prema građanima Europske unije i nevjerojatnu pomoć za olakšanje njihovog povratka u svoje države.

Mi u Veleposlanstvu Hrvatske komuniciramo telefonom i putem mailova. Radimo više nego obično. Hrvatska je jedina članica Europske unije koja s Crnom Gorom kopneno graniči. Pomažemo repatrijaciju naših građana i tranzit građana Europske unije (i ne samo EU) preko Hrvatske. Postali smo skoro ispostava sjajne hrvatske Konzularne uprave, a s odličnom kolegama iz crnogorske Konzularne uprave smo u neprestanom kontaktu. Zajedno postižemo rezultate. Uz mnoge redovite diplomatske dužnosti osjećao sam obvezu dati mnoge intervjuje crnogorskim medijima. Običavao sam, svakoga jutra, rukovati se sa svim svojim kolegicama i kolegama s kojima radim. Sada si mašemo rukama na udaljenosti. Pozdravljamo se naklonom, slično Japancima. Nosimo maske i rukavice. Dnevno peremo ruke po dvadesetak puta. Fali nam rukovanje, povremeno druženje, ljudski razgovor. Hrvatska diplomacija nastoji barem dijelom nasljedovati uzuse stare diplomacije hrvatskog dragulja – Dubrovnika. Zar nije „*Veliko vijeće Dubrovačke Republike još 27. srpnja 1377. godine donijelo odluku kojom se prvi put u svijetu uvodi karantena kao mjera zaštite od unošenja i širenja zaraznih bolesti, posebice kuge*“.

Svakom je hrvatskom diplomatu jedna od prvih lekcija na hrvatskoj Diplomatskoj akademiji upravo bila ona o diplomaciji Dubrovnika. S druge strane, možda je upravo strah od zaraze i donošenje tako drastične odluke koja je glasila: „*Tko dolazi iz okuženih krajeva neka ne stupi u Dubrovnik niti na njegovo područje*“ bilo temelj učinkovite preventivne zaštite. I danas se divimo lazaretima blizu zidina starog Dubrovnika. Sličnih ima i u Boki kotorskoj. Po svojoj dužnosti, a još više temeljem osobnih osjećaja, razgovaram s čelnicima Hrvatske zajednice. U kontaktu sam s mnogim hrvatskim građanima i s direktorima hrvatskih tvrtki koje posluju u Crnoj Gori. Sve te hrvatske tvrtke ovdje doniraju za borbu protiv korona virusa. Ponosan sam na njih. Čini mi se da naša socijalna ili fizička distanca ujedno predstavlja našu duhovnu blizinu.

Evo politička korektnost nije samo pojam nego pravac koji valja slijediti. Tako je i ova suvremena kuga, ovog našeg dvadeset i prvog stoljeća, opisana šifrom COVID 19. A šifre su i

onako u binarnom svijetu važne, uobičajene i nužne, samo ako se misli da će se analogni svijet u potpunosti prevladati mogli bi se zapitati misli li naš mozak binarno ili analogno? Ako smo toliko dugo povezani gotovo isključivo putem mobilnih telefona i računala, hoćemo li uspjeti binarizirati naše krhke, analogne neurone.

Srijeda je 22. travnja 2020. godine. Danas je trideset šesti dan od kada je izbila vijest da je i ovdje u Crnoj Gori registriran prvi slučaj zaraze ovim groznim korona virusom. Na današnji dan je rođen, jedan od meni najdražih filozofa, Immanuel Kant. Gotovo zaboravih.

Danas sam bio puno više zaokupljen drugim stvarima. Točno je mjesec dana od strašnog potresa koji je zatresao moj Zagreb. Moji žive u Donjem gradu. Morali su se iseliti. Baš su se danas vratili ponovno u naš stan. Čujemo se po nekoliko puta dnevno. Volio bih da sam s njima, da ih barem mogu zagrliti. Naš najstariji sin živi u Bruxellesu, sada i on radi od doma. Mislim i na svoje stare roditelje. Sami žive. Prije dvije godine su se jako rasrdili kad sam im pronašao sobu u jednom prekrasnom staračkom domu, samo nekoliko minuta taksijem od njihove kuće u Gradcu. Mama je već tada bila napunila 86, a otac 89 godina. Na kraju mi rekoše da će odluku o mogućem odlasku u starački dom donositi jednom kad ostare. Bojim se za njih, ako bi ih snašlo najgore, bez obzira na pandemiju, ja sam odlučio otići i sve dostojanstveno obaviti, ne bih to smio, niti želio propustiti. Sutra će Jurjevo, sveti Juraj ili kako ga u mnogim hrvatskim krajevima zovu „zeleni Juraj“.

Ovdje će to biti za dva tjedna, na Đurđevdan. Baš oko Jurjeva proljeće se nikomu više ne može sakriti, tada je priroda najbujnija. Svi životni sokovi žele jednostavno prsnuti. Brda oko Podgorice već se dobrano zelene, drijen je doduše neka brdašca prema Danilovgradu već davno bio prošarao svojim žutim cvjetovima. Čini se da neće nedostajati drijenova soka i pekmeza. Vidio sam nekoliko božanstvenih, nježno procvjetalih magnolija i to me podsjetilo na Zagreb.

Nakon godina čežnje za povratkom na Zapad, Hrvatska je 2013. godine postala članicom Europske unije. Čini se da se ova Unija vrijednosno i odnosima među članicama najbliže do sada primakla onome što je Immanuel Kant nazvao „Vječni mir“. Hrvatsko je predsjedanje Vijećem Europske unije trebalo biti tek kasnije da nismo dobili termin koji je, prije odluke Ujedinjenog kraljevstva o izlasku, bio rezerviran za njih. Radosniji bih bio da smo morali čekati predsjedanje još punih sedam godina, a da je Velika Britanija ostala članicom. Ovdje u Podgorici bilo je donedavno četrnaest veleposlanika članica EU, nažalost britansku veleposlanicu *Alison Kemp* više ne ubrajamo. Svejedno, mi ju uvijek pozivamo na sve što možemo i što joj London dopušta, ne samo zato što je pametna, odlično obrazovana, fascinantna i ugodna, nego što se još nadamo... ili nismo prežalili odlazak njezine države. Kako sam jedan od rijetkih Hrvata koji je dugo proučavao „*Britanski Commonwealth*“ i u njemu živio, mogu sa sigurnošću ustvrditi da je ovo zasigurno bio nedomišljen i bespotreban korak. Nakon duge agonije i besplodnih nadmudrivanja, konačno je, odmah na početku našeg predsjedanja, usvojen „uređeni izlazak Velike Britanije iz Europske unije“.

Naše je predsjedanje počelo izvrsno. Siječanjski summit Vijeća Europske unije i svih članova Europske komisije u Zagrebu bio je kruna našega dugoga puta prema članstvu i prvih godina članstva. Svi su ozarena lica pribivali i na koncertu u Hrvatskom narodnom kazalištu. Tko bi

danas pomislio da je za tu velebnu zgradu, kamen temeljac položen u lipnju 1894. godine, a prva predstava održana u listopadu 1895. godine. Kako se unaprijed znalo da će zgradu otvoriti car Franjo Josip I. to je moglo biti poticajno za graditelje. Srećom Hrvatska televizija je dostupna i u Crnoj Gori pa sam pratio taj koncert, sjećajući se svojih baka i djedova koji su se baš u to vrijeme radali u Habsburškoj monarhiji. Pada mi napamet i djedov brat koji je, unatoč raspadu Monarhije, prve dvije godine studija medicine, 1920-ih, studirao u Beču.

Hrvatska je usvojila ambiciozan program predsjedanja kako unutar Europske unije, tako i prema vani. Hrvatska se ponaša kao „mala moćna država“ (*Small Mighty State*). Odlučili smo se snažno založiti za svih šest država našeg susjedstva koje još nisu članice. Željeli smo da Summit Europska unija – Zapadni Balkan bude ključni događaj našeg predsjedanja Vijećem Europske unije. Unatoč pandemiji i drugim mukama, pomogli smo izgraditi konsenzus da se Albaniju i Sjevernu Makedoniju pozove na otvaranje pregovaračkog procesa. Nadamo se da ćemo uspjeti ostvariti pomak i kod drugih naših susjeda, svakom u onom stadiju gdje se nalazi, pa tako i Crnoj Gori.

Ovdje sam dočekaao Uskrs. Stara podgorička obitelj Tuzović, iako islamskih korijena, ponudila mi je pripremiti uskršnji ručak. Zahvalio sam, morao sam paziti da im možda ja ne prenesem COVID19, jer kažu da ga neki imaju, a da za njega niti ne znaju. Moja liječnica Svjetlana Zeković, Hrvatica iz Osijeka, nudi mi da dođem kod nje ili da mi barem donese kolače. Mijo Marković iz stare pravoslavne obitelji mi je ponudio da s njima proslavim Vaskrs. Ove godine, po julijanskom kalendaru, pravoslavci su slavili Vaskrs samo sedam dana nakon proslave Uskrsa po gregorijanskom kalendaru.

Slobodno vrijeme provodim čitajući velike europske pisce, počinjem s Božanstvenom komedijom, uspoređujući talijanski original s hrvatskim i engleskim prijevodom. Ushićen sam čitajući kako je Dante opisao *hodočasnika iz Hrvatske*. Uranjam se ponovno u Dostojevskog. Na repertoaru su mi „Braća Karamazovi“. Posebno se bacam na legendu „Veliki inkvizitor“. Njegov odnos prema Isusu Kristu, utamničuje ga, suviše mu je njegov povratak, siguran je da on bolje primjenjuje kršćanski nauk nego sam Krist. Ipak se na kraju i Veliki inkvizitor smiluje, pušta ga da ode u mrklu noć.

Što je s Crnom Gorom, kakav je Krist ovdje u ponudi, u koliko formi dolazi. Postoji li ovdje Veliki inkvizitor? Ako postoji, bi li bio milosrdniji od onog iz Sevilje, bi li mu lokani sveci bacili Isusa u sjenu? Razna mi pitanja nameće taj genijalni Dostojevski. Pomislim da li bi kotorski tiskar Andrija Paltašić s kraja 15. stoljeća u svojim tiskovinama prikazao Krista sa spravama mučenja ili kao Ecce Homo, samilosnog čovjeka – čovjeka boli. Samilost (*compassion*) - to je upravo temelj kršćanstva.

Pratimo vijesti, slušamo glavne informacije i upute Nacionalnog koordinacijskog tijela za zarazne bolesti. Transparentni su. Točni su. Ulijevaju kolektivno samopouzdanje naciji. Poduzeli su prilično snažne mjere, rezultati su izvrsni. Uskoro će doći na red pitanje kako pogoditi ravnotežu između poštivanja pandemijskih mjera, poglavito držanja razmaka među ljudima i oživljavanja ekonomije. Ako je ova prva kriza dobro prebrođena, nema razloga da i daljnji koraci ne budu kvalitetni. Ministarstvo vanjskih poslova Crne Gore se baš iskazalo.

Često puta se podcjenjuju konzularni poslovi, poslovi policije, vojske, carine i graničnih službi, ali u krizama ti poslovi postanu dominantni, u službi su građanina.

Upravo je odlučeno da će se Zagrebački susret na vrhu čelnika Europske unije i Zapadnog Balkana održati putem video konferencije. Svejedno, činimo sve kako bi se usvojio kvalitetan dokument koji bi bio dobar za EU i za naše susjedstvo. Palicu predsjedanja preuzima Savezna Republika Njemačka. Sretni smo zbog toga. Dobro je da u ovakvoj, sada već i vrlo ozbiljnoj, ekonomskoj krizi palicu predsjedanja Vijećem Europske unije preuzima moćna Njemačka. Siguran sam da će znati izgraditi konsenzus za glavne izazove koji čekaju Europsku uniju i Svijet u narednom razdoblju. Sve one kardinalne vrline zasigurno posjeduje moj kolega i prijatelj Robert Heinrich Weber, veleposlanik Njemačke u Crnoj Gori. Ako bih ga opisivao jednom riječju mogao bih koristiti riječ izvrstan (*he is simply great*). Kako je kao njemački diplomat služio u Kini 2004. godine, on nam je nepresušan izvor podataka kako se Kina tada nosila s tadašnjom epidemijom.

Iz Podgorice s ljubavlju!